

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Zalabai Zsigmond: Hazahív a harangszó

VII

LAKODALOM VAN A MI UTCÁNKBAN”

1. PÁRVÁLASZTÁS, KAPCSOLATTEREMTÉS

„A pozsonyi rádióban már hetek óta folyt a levelezés a közeli Ipolypásztóval – írta 1934. május 26-i számában az ipolysági A Hét című hetilap riportere. – Az első szlovenszkói magyar néprajzi közvetítésről volt szó, és a sűrű levélváltás után jóformán teljesen titokban készült fel a falu dalárdája, hogy régi palóc nyelvemlékek alapján visszaadják az Ipoly völgyében dívó falusi lakodalmat. Próbáltak, énekeltek, mondókákat gyűjtöttek. Menyhár János igazgató, a dalárda vezetője bejárta a szomszédos falvakat, és mindenünnen hozta a nép tele marokkal adott, és gyakran évszázadokon át egészségben és épségben megőrzött rigmusait. Szinte gyerekké vált a tiszta utcájú és tiszta lelkű nagy falu, mert érezte a közeli ünnepet, amikor kezet foghat az egész világgal, és megmutathatja, hogy apáinak örökségét nemhogy elfecsérelte, hanem hatványozott mértékben megőrizve, továbbfejleszteni is képes.

Az előkészületek után már kora délelőtt megjelent Ipolypásztón a pozsonyi Rádiójournal operatőrje, aki felrakta a huzalokat, beállította a mikrofonokat, elrendezte a hangszűrőket, erősítőket, és sok kíváncsi nézte a munkáját, mert érezték, hogy ezeken a modern csodaszerszámokon át ma az egész világ egy-egy sarkán akad majd hely, ahonnan az Ipoly völgye muzsikáját, rigmusait hallgatják a pünkösdi levegő hullámain. Már a délelőtt folyamán megérkezett Farkas István író, aki a helyszíni közvetítést konferálta, majd délben megérkezett a rádió titkára és a magyar referens.

Még rövid mikrofonpróba, a Szeleczy-féle nagyvendéglőt színpadi függönnyel kerítik el, s mire a harangszó templomba szólítja a népet, minden készen van.

Hat óra előtt már folyik a telefonbeszélgetés Pozsonnyal. A légköri viszonyok nagyszerűek, most még Emil Boleslav Lukáč, a kiváló költő szavalja verseit, aztán mehet a közvetítés. A falióra egyhangúan ketyeg, nem tudja, hogy ketyegése esetleg elhallatszik a messze országokba. Menyhár János boldog mosollyal nézi népét, és azok szeméből a tanítójuk iránt érzett szeretet sugárzik rá vissza. Farkas István, a »főpalóc«, rámosolyog a lányokra, azoknak jobban kell a biztatás, mert rosszul sírnának a mikrofonba. Koncz uram, a helyi speaker, derűsen mosolyog, magában már a hangját próbálja. Tóth Bözsike, aki nyugodtan tölthetné be a

menyasszonyi szerepet, piros rózsaarccal néz a partnerére. Ezekből már egy igazi pár lesz, akárki meglássa...

Végre hat óra tíz perc. Lukáč még Pozsonyban szaval, itt utolsót köhögnek az emberek, a szereplők pontosan kijelölt helyükön vannak, a speaker a mikrofon előtt áll, és hat óra után tizenkét perccel végre jelt ad a vonalvezető: kezdhetik.

»Halló, itt Ipolypásztoré« – hangzik a mikrofon előtt, és egypár jelenlevő szemében könny rezdül, mert a pünkösdi rózsá ünnepén, íme, a szó-virágok gyönyörű csokrát készítik minden hallgatónak.

Menyhár János elfogulatlanul lép a mikrofon elé, és bevezetőül felolvassa alapos, tárgyilagos és sok tudásra valló előadását. Megemlékezik Ipolyságról és az Ipoly völgyéről, szép történeti visszapillantást nyújt, és vázolja a palócság kulturális helyzetét. Szeretnénk tapsolni, de a speaker már a lakodalmi közvetítést jelenti.

Farkas István áll a mikrofon elé, és költői bevezetéssel kezdi meg a tulajdonképpeni néprajzi közvetítést. »Szlovenszko magyar népe először fog ma kezét az egész világgal – mondja. – Eljöttünk hozzátok, népek és nemzetek, hogy megmutassuk, a magyar palóc-falu él, életét íme a világ tenyerére fekteti«.

Politikusok, képviselők, tanárok, szónokok megirigyelhetnék azt a nyugalmat, amellyel a pásztói földművesek belekezdenek a mon-dókába. És most több, mint félórán át csupa öröm, csupa muzsika, csupa fürge, igazi magyar, hamisítatlan palóc rigmus, ami mind úgy átad a rádió hangszóróiba, hogy csak gyönyörűséget érezhet-nek azok, akik hallgatják.

A sok szép lakodalmos nóta úgy hangzik, mintha tanult dalosok énekelnék, pedig akik énekeltek, azok reggelre kelve már az eke szarvánál dalolnak versenyt a pacsirtával.

Fölhangzik a legszebb palóc nóta:

*Rózsapiros felhő az égen,
szerelem a kislány szívében.
Addig lesz szerelem szívében,
míg piros a felhő az égen.*

*Ipoly partján hallgat a malom,
gyere ki a partra, angyalom.
Körülvesz a csillag sugárral,
búgó esti szellő dalával.*

Zavaros az Ipoly, ha megárad,
meghalok én, rózsám, utánad.
Ha meghalok, rózsám, teérted,
rózsám, az is csak a te vétked.

Jönnek a tréfás kérdések, megtudjuk, hogy a legboldogabb ember Ádám volt, mert nem volt anyósa. Jön a tányércsörgés, a kínálgatás, a sírás, a lakodalmi lárma, s mind-mind olyan elevenen, olyan közvetlenséggel, hogy a reinhardti színházak drámai szereplői sem csinálhatnák különben.

S amikor a lakodalom véget ér, hajnaltájt az éjjeliőr utolsót fúj kürtjébe, Farkas István a halkuló hangok mellett hangulatosan fejezi be a közvetítést...

Még egy hosszú, csendben eltöltött perc, amíg Pozsony kikapcsolja Pásztót. És pontosan hét órakor a szereplők ajkáról boldogan hangzik az ujjongó lárma, Pozsony jelent telefonon, hogy a leadás nagyszerűen sikerült, és technikailag eddig a legjobb előadás volt. A szövegrészt már nem a montőrök és operatőrök fogják megbírálni, de azt mindnyájan tudjuk, érezzük, hogy a legjobb adhatót adtuk.

A dalárda tagjai egy szempillantás alatt a vállaikra emelik Menyhár igazgató urat, aki hetekig tartó munkája után most boldog mosollyal fogadja az őszinte magyar nép így megnyilatkozó szeretetét. De a fürge legények vállukra veszik Farkas Istvánt is. és mire a vendégek föleszmélnének, már Palagya titkárt és Tilkovszky magyar intendánst is a levegőbe kapják.

Megnyílnak az ajtók, a szereplők elegyednek a kint maradt, aggódó közönséggel, Kozák Dolfi rázendít a csárdásra, és két-három perccel később az udvaron folyik a hamisítatlan lakodalmás tánc.”

Eddig A Hét cikkírója, a Riporter név mögé rejtett lelkes névtelen, akinek hálás lehetek, kései krónikás, hogy rögzítette: az első szlovenszkói magyar néprajzi közvetítés 1934 pünkösdhétfőjén éppen a szülőfalumból, Ipolypásztóról hangzott el, a Református Földműves Dalárda tagjainak közreműködésével. Nagy esemény lehetett ez akkoriban, a zártságát a mainál sokkalta inkább őrző, a „rádiós” kultúrával éppen csak ismerkedő parasztfalu életében! Mint azt a községi krónika egyik adata megőrizte: Pásztóra 1926-ban került az első telepes rádió. 1934-ben,

a néprajzi közvetítés esztendejében ugyan már harminc rádió volt a faluban, de ez még mindig azt jelentette, hogy minden negyvenedik lakosra jutott csak egy készülék. Új volt a rádió, új volt a „csudálatos” tömegtájékoztató eszköz kultúrája, rejtélyes módon megszólaló hangja; hogyne váltott volna ki hát bámulatot a földhöz, jószághoz szokott falusiakból a mikrofonokkal, hangszűrőkkel, erősítőkkel s más csodaszerszámokkal bűvészkedő operatőr, akinek jóvoltából – s ez már a faluközösség büszkeségét táplálhatta, hírét-nevét öregbíthette – a lakodalmi rigmusok, dalok mintegy túlnőttek önnön használati körükön, példázva, hogy a paraszti-népi kultúra megnyilvánulásaira, lám, számot tart ország és világ. Mivel a lakodalmi közvetítéskor falum már a kisebbségi lét első korszakának éveit élte, s mivel kultúrájában a korábbi századokból megőrződött népi és a XX. századtól rohamosan terjeszkedő polgári elem már egymás mellett élt, fontos szerep jutott e rádióműsornak; a korabeli falu kulturális magatartásának alakításában: a parasztlelet belső és ösztönös hagyományrendjébe kívülről és tudatosan vitte be a hagyományokhoz való ragaszkodás mozzanatát.

Magáról a lakodalomról – vagy ahogy nálunk mondják az úriasságnak, irodalomízűnek érzett lakodalom helyett: a „lagzi”-ról –, e nagy népi színjáték dramaturgiájáról az idézett cikk keveset mond. Lelkendező és sok helyütt naiv, ahelyett, hogy tárgyyszerű volna. Ám éppen hiányosságaival nógatott arra, hogy 1971-ben magnószalagra vegyem kitűnő emlékezőtehetségű Zalabai nagyapám – nálunk így mondják: *attyám* – lagzis vallomásait, s hogy 1980 telén sorra kérdezzem néhány rokonomat és szüleimet, akiknek szavaiból, mint szétszórt s összegyűjtött mozaikkockákból, összeáll újra, mielőtt teljesen elenyészne, az ipolypásztói lagzi képei. Az a „forgatókönyv”, amelynek érvényét a második világháború s a nyomában járó – a faluközösség egységét végleg megrendítő – évek függesztették fel, háttérbe szorítva vagy lassú ütemben módosítva azokat a társadalmi, gazdasági, politikai, vallási meghatározó erőket, faluközösségi s nagycsaládi hagyományokat, amelyek a tulajdonképpeni lagzi színes forgatagának alapját képezték!

A párvalasztást meghatározó társadalmi-politikai adottságok közül az első helyen azt kell említenünk, hogy Ipolypásztónak 1918-tól meg kellett barátkoznia a ténnyel: határfalu lett, mozgási lehetősége leszűkült, máról holnapra elszakadtak tőle az Ipolyon túli területek, melyekkel korábban nemcsak gazdasági, hanem

házassági kapcsolatokat is tartott fenn. Nem volt egyedül az Ipoly menti községek sorában, melyek szoros szálakkal kötődtek a vízen túli, Börzsöny vidéki falvakhoz, bizonyítva a tételt, hogy a folyó a népeket inkább összeköti, mintsem elválasztja. Példaként a falumhoz közeli Ipolykiskeszi, Ipolyszalka, az Ipoly–Duna szögben fekvő Bajta, Leléd és Helemba jellegzetes táji kisközösséggé alakult falucsoportját említhetem, melyet a vele életszemléletben, szokásokban, viseletben rokon, ám szintén a határ túloldalára került Ipolytölgyessel és Letkéssel fűztek össze szoros házassági kapcsolatok. Az említett falucsoport községei között a szerelem útja kétirányú volt: hozták is, vitték is rajta a feleségnekvalót.

Mivel ezt az utat az államhatár vonalát képező Ipoly vize elmosta, a folyóparti községek „féloldalassá” váltak. Ez a sors várt Ipolypásztóra is, amely a századforduló táján – mint azt a *Börzsöny néprajza* című vaskos monográfia egy térképe mutatja – Nagybörzsönnyel is tartott fenn exogám kapcsolatokat. Érzékenyen érinthette a falumat Vámosmikola „elvesztése” is: református kisebbsége, amely a korábbi századokban egyházszervezeti szempontból is falumhoz tartozott, 1918-tól 1938-ig a pásztoi legényeknek nem kínált asszonynakvalót.

A falvak egymás közötti házasodásának mértékét a második világháború előtti évtizedekben nyomatékosan határozták meg a vallási tényezők. Falum, elszakadva a drégelypalánki egyházvidéktől, az államfordulat után az újonnan kreált – volt Hont megyei falvakat is magában foglaló – barsi református egyházmegyéhez csatoltatott. Házassági kapcsolatait az új társadalmi helyzetben próbálta kiterjeszteni a tőle messzire eső református községek – Bori, Fegyvernek, Mohi, Pozba – felé is. Az 1918–1938 közötti két évtized azonban alapjában véve rövidnek bizonyult ahhoz, hogy falum új házassági kirajzásokkal épüljön be a barsi egyházmegye református községei közé. Gyakorlati okok is azt diktálták, hogy házassági kapcsolatokat a közelebbi falvakkal – a református kisebbségű Ipolybéllel, Ipolyszakállossal, Zalabával, Kisölvéddelel, Kissallóval – alakítson ki. A párválasztásnak az országhatár s az új egyházmegye területi-földrajzi adottságai által erősen meghatározott, nem túl nagy körét a faluközösség még inkább szűkítette azzal, hogy házasságkötés tekintetében is, ha csak lehetett, „önellátásra” rendezkedett be. Az eladósorba cseperedett „nagyjányok” és „leginyék” a bizonyos fenntartásokkal fogadott „vidé-

kiek” helyett egymás között, a falun belül kerestek maguknak párt. Ennek a – bizonyára régi hagyományokat szívósan őrző – gyakorlatnak az eredményeképpen jött létre (s élt egészen a második világháborúig) az a patriarchális közösség, amely szinte egyetlen nagy család módjára lakta a falut, s amelyben szegről-végről, ilyen-olyan ágról szinte mindenki rokona volt mindenkinek.

Az állampolgári és vallási tényezők mellett döntő súllyal esett latba a párválasztásnál a nemzetiség is. És nem csupán 1918-tól. A török kiűzését követő újratelepítések idején a Börzsöny vidékén szlovák vagy szlovák kisebbségű falvak szigetei is kialakultak; Nagybörzsöny vagy Vámosmikola meg régen éppenséggel jórészt német ajkú volt. Elmúlt évszázadok egyházi dokumentumait tanulmányozgatva, nem találtam nyomát annak, hogy falumbeli magyar földművesek ivadékai más nyelvűekhez kötődtek volna sorsukat. Akárcsak az ellentétes vallás, a más nemzetiség is kizáró ok volt a házasság ügyében. A református faluközösség e tekintetben is erős gyökerekkel kapaszkodott önnön hagyományaiba. Annál is inkább, mert a más nemzetiségű rendszerint más vallásút is jelentett, aki – úgy érezték akkoriban az emberek – tőlük kétszeresen is idegen. Nem változtatott ezen a magatartáson az 1918-cal kezdődő kisebbségi lét sem. 1938-ig a falu magyar jellege alapján véve nem változott meg. Kerültek ugyan ide is cseh és szlovák határ- és pénzügyőrök, állami alkalmazottak, vasúti és postai tisztségviselők, őket azonban a társadalmi ranglétrán elfoglalt helyük is elválasztotta az egyszerű földművesek kemény világától, puritán életvitelétől.

Maradt tehát a „guba a gubához, suba a subához” elve.

Szokásban volt, hogy a lányok, ősi házasságjósoló műveletet üzve, Luca napján gombócot főztek. Tizenhárom legény nevét írták föl cédulákra, melyeket ugyanannyi gombócba tettek, s várták, melyiket veti föl először a víz. A hiedelem szerint az elsőként fölszálló cédula viselőjéhez megy majd feleségül a leány. A valóságban sorsát nem ez a praktika döntötte el. Hiszen a szerelem hajdan is öntörvényű volt! Leány is, legény is a maga útját járta benne; sokszor a végcél: a házasságkötés előtt fordulva új, nem várt irányba. E tapasztalatot a nép a szerencsétlen Bíró Margit esetét megénekelve, balladában hagyta – tanulságképpen – az újabb nemzedékeknek a sorára:

*Mi történt a Hont megyei határba?
Bíró Ferenc Margit nevű leánya,
Bíró Ferenc Margit nevű leánya,
kinek az első tizedben nincs párja.*

*A Margitot sok legény csalogatta,
de legjobban a Kis Imre bízatta:
– Ne félj, Margit, szívem párja, szeretlek,
nemsokára feleségül elveszlek.*

*De Imrének más lány járt az eszébe’,
üzenetét küldi a Cserépékhez.
Hogy majd egyszer el fog ő oda menni,
Cserép Zsuzsit feleségül elveszi.*

*El is ment ő oda egy szombat este,
Cserép Zsuzsi a kiskapuba’ leste.
Egy pár szép szót, forró csókot is adott,
Kis Imrének asztalánál helyt adott.*

*– Most már, lányom, menjetek pap elébe,
neveteket írássátok a könyvbe.
Mer ha eztet Bíró Margit megtudja,
Zsuzsi lányom örökre elátkozza.*

*Ebéd után egyet ütött az óra,
Bíró Margit elindult a kiskútra.
Oly szomorú hírt hallott a kiskúton,
alig tudott hazamenni az úton.*

*Alig várta, kannáit letehesse,
elindult a Kis Imre háza fele.
Még be se ért, csak az ajtót zörgeti:
– Álnok betyár, csak egy szóra gyere ki!*

*A Kis Imre ki is gyűtt a kapuba,
Bíró Margit e szavakkal fogadta:
– Való, Imre, hogy te megházasodtál,
a szívemre ilyen bánatot hoztál?*

– Való bizony, Bíró Margit, szeress mást,
szerettük már elég régóta egymást.
– Szép szeretőm, add ide a kezedet,
hadd kívánjak neked rózsás életet:

Három évig és harminchat hónapig
nyomjad, bábám, gyászos ágyad fenekit.
Kilenc orvos orvosságát használjad,
nyugvóhelyed sehol föl ne találjad.

Ég és a föld be ne vegyen gyomrába,
vessen ki a sírod bal oldalára.
Ég és a föld be ne vegyen gyomrába,
vessen ki a sírod bal oldalára!

Lyánypajtásim, éntőlem tanuljatok,
igaz szóval szeretőt ne tartsatok.
Lám, a babám én igazán szerettem,
nemsokára sírba visz a szerelem.

Ebéd után kettőt ütött az óra,
Bíró Margit elindult a nagy útra.
Bíró Margit elindult a nagy útra,
hazament és magát felakasztotta.

A párválasztás szempontjait, a balladában is megörökített egyéni döntéseken kívül, lány és legény családjának vagyoni állapota határozta meg igen erősen. Módosabb gazda fia módosabb gazda leányával, napszámos ivadék napszámos ivadékkal kötött házasságot. Hány bimbózó szerelmet fagyaszthatott le az „élni is kell valamiből” parancsát követő paraszti ésszerűség, sőt a rideg számítás: a házassággal lehetőleg ne osztódjék, inkább gyarapodjék a vagyon! Azok a megmondhatóí, akik egykor maguk is átérték a választás kényszerét. S a vele járó érzelmeket. A lelki válságot, amely a keserű népdalból árad felénk:

Házunk előtt egy kis patak csörgedez,
barna legény az ajtómon zörgedez.
Olyan búsan, keservesen zokogja ki ezt a szót:
„Nyisd ki, kedves kisangyalom, az ajtót!”

*Nem nyitom ki, nem eresztlek be hozzám,
menyasszonyi koszorúmat most fonják.
Ahhoz adnak, kit a szegény, árva szívem nem szeret,
gyilkosai lesznek az életemnek.*

*Barna kislány, ha tudtad, hogy nem szeretsz,
mért csaltad meg az én árva szívemet?
Hagytad volna az én árva, bús szívemet pihenni,
más is gondját tudta volna viselni.*

A paraszttársadalom alsó lépcsőjéről, házasság útján, kevesek léptek egy magasabbikra. És fordítva: jobb módú leány eleve óvakodott attól, hogy „lesüllyedjen”. Aki a falu megítélése, gazdasági értékrendje szerint „nem hozzá való” volt, sokszor önszántából, szülői kényszer nélkül zárta ki a férjjelöltek közül. „Fajin legin ez az N. N.” – sóhajtott nemegy leány; ám lemondott róla, mert a „fajinsághoz” nem tartozott hozzá a sok küszködéssel járó, ám biztos létalapot nyújtó föld. Kerülje el, ha csak lehet, a leány a keservet, szenvedést:

*Szabolcs megye, nyíregyházi temető,
piros vérrel van borítva az erdő.
Fújja a szél, folyton csak azt lengeti:
érted, bábám, de sokat kell szenvedni.*

*Szabó Gyula Horváth Jolánt szereti,
de szülei nem hagyják őt szeretni.
– Szívem, Jolán, ha nem hagynak szeretni,
majd meglátod, mit fogunk cselekedni.*

*Szabó Gyula egy vasárnap délután
találkozott Jolánkával az utcán.
Kicsalta őt az erdőbe eprezni,
hogy majd ottan virágot fognak szedni.*

*Először is összevissza csókolta.
Jolánkát a szívéhez szorította.
– Szívem, Jolán, hogy te ne legyél másé,
haljunk meg hát mindörökre egymásé’.*

*Hatlövető revolverem de fényes,
kettőt lövök, Jolánkának elég lesz.
Négyet lövök az én árva szívembe,
itt halunk meg mind a ketten örökre.*

*Másnap reggel összevissza keresték,
de már akkor megtalálta az erdész.
Megtalálta az erdész a kapuba,
a két holttest egymásra volt borulva.*

*Apák, anyák, tanuljatok ti róla,
ne nézzétek azt a nagy gazdagságot,
ne nézzétek azt a nagy gazdagságot,
hanem azt a szívbéli boldogságot.*

*Gyertek, lányok, öltözzetek fehérbe,
vigyétek ki Jolánt a temetőbe.
Kilenc legény húzza a nagyharangot,
most temetik az elhervadt virágot.*

A vagyoni helyzeten túlmenően a fiatalok – s még inkább szüleik – alaposan megnézték azt is, „*ki minő fajta vót*”, milyen famíliából származott. Számon tartották az ősök cselekedeteit s több nemzedéknyi távolságból is fölemlegették, ha valamelyikük vétett a parasztközösség íratlan, de mindenre kiterjedő szokásrendje ellen. Tisztelték a dolgos, vagyonukat hangyaszorgalommal gyarapító dédapákat, a hagyományokhoz ragaszkodó, szerényen élő, nem dorbézoló, békés, eredendően közösségi természetű elődöket, a valamivel örökké foglalatосkodó nagy- és dédanyákat, akik jártukban-keltükben is lehajoltak egy-egy elhullajtott ágért, kukorica-csőért, porban fölfénylő gombért, követve – „jó lesz az még valamire” – a célszerűség, a mindent hasznosítás csak általuk ismert parancsszavát. Aki ilyen famíliából származott, arról föltételezték, hogy jól áll a keze a munkához; maga is dolgos, szorgalmatos. Lényeges és parancsoló szempont volt ez a párválasztásnál. A régi nagycsaládi szervezetben a menyecske (de a vő is) nem egyszerűen egy újabb családtagot jelentett, hanem – munkaerőt. A parasztgazdaságot irányító öregek, akikkel a fiatalok egy portán laktak, a legtermészetesebbnek vették, hogy a róluk való

gondoskodás, a földdel való törődés, a ház körüli munka gondja a fiatalokra hárul. Bár az „*öregattyák*”-at köz- és családi tisztelet övezte (ami abban is megnyilvánult, hogy nem magázták, hanem *kigyelmedezték* őket), s szavuk mindig is a legsúlyosabban nyomott a latban, az a tény, hogy a fiatalok csak a munkaerejüket fektethették a földre, birtokjogilag azonban csak az öregek elhalásával rendelkezettek vele, feszültségek forrása is volt a nemzedékek között. Az öregeknek a régi gyakorlathoz való ragaszkodása akadályozhatta, lassíthatta a korszerűbb termelési módszerek bevezetését, s emellett emberi szempontból is megkeseríthette – családtól, az „öregek” természetétől függően – a fiatalok életét.

Menyecskéül menni az örömanaszerepből gyorsan kilépő, sok munkát megkívánó, szigorúan irányító anyós mellé nem volt éppen leányálom. A családba került új asszonytól három dolgot vártak el: ellenkezés, véleménynyilvánítás nélkül végbevitt munkát és munkát és megint csak munkát. Segítséget. Jól tükrözi ezt a szemléletet az a – múlt századból fennmaradt – szöveg, amely leánykiadáskor hangzott el: „...*adandjuk hát kigyelmeteknek ezen leányzót ágyával, ládájával és minden hozzá tartozandójával együtt, de nem lábnak, mert nem lábnak teremtetett, sem fejnek, mert nem főből vétetett, hanem feleségnek vagy feleségiségnek...*” S a *feleség* szó e beszédes népi értelmezése mellett jellemző az a dal is – szövegét majd később idézem –, amelyben a legény arról szól, hogy a menyecskével nem a szerelmet, hanem „*édesanyja könnyebbségét*” kereste.

Ha a menyecske „*feleségiség*”, akkor ebből a paraszti szemlélet logikája *szerint* az következik, hogy a lány akkor lép eladó sorba, ha már munkára érett. Tehát korán. A század elején a lányok – mai megítélésünk szerint – hihetetlenül fiatalon mentek férjhez. Tizenöt-tizenhat évesen már nagyjánynak számítottak, „*szerető*”-t tarthattak, s férjhez is mehettek. Általában szerencsétlenségnek tartották, ha egy lány húsz-huszonkét éves korán túl is pártában maradt. Aki önhibájából – lévén válogatós, rossz természetű, összeférhetetlen – vagy „hibás” (nyomorék, beteges) volta miatt maradt pártában, ki ugyan nem közöcsítették, de sajnálattal s némi megkülönböztetéssel kezelték. Bizonyítja ezt egy 1800 körüli egyházi följegyzés, amely a híveknek a padokban való – vagyoni és társadalmi helyzetétől sohasem független – ülésrendjét szabályozta. A vénleányoknak – legalábbis az idő tájt – még a leghátsóbb

padsorban sem jutott hely. „*Á B. öreg Leány elfér a téglán*” – rendelkezik a följegyzés, jól példázva a férjezetlen leányok peremre szorítottságát. Abban, hogy helyzetükből, törvénye szerint a sorsnak, asszonyi állapotba kerüljenek, a kommandáló asszonyok voltak segítségükre, akik rendszerint „*vidéki emberrel*”, özvegy férfival boronálták össze őket.

A legényre húsz-huszonkét évesen, eltérően a leányoktól, még nem ragadt rá a „*vén*” jelző. A cím csak harmincon túl járt ki. Mivel a leányok általában korán mentek férjhez, a férfiak viszont legénykedhettek kedvükre, előfordult – különösebben régebben –, hogy férj és feleség között „*már*” nyolc-tíz évnyi korkülönbség is volt; ilyenkor az asszony magázta az urát. A legények általában katonaság után nőültek, ám ha biztosítani akarták maguknak jövőbelijüket – vagy mert hosszú katonáskodásra kényszerültek, még a Monarchia alatt, vagy pedig mert gazdag leányról volt szó, akit nem lett volna jó elszalasztani –, előfordulhatott, hogy előbb öltöztek vőlegényruhába, mint mundérba. Az évekig magára hagyott menyecskét – kikapós ne legyen! – ilyenkor az anyós tartotta szemmel.

A suhancok régen tizenöt éves koruk körül váltak „*leginy*”-nyé. Megvolt ennek is a rendje-módja. A századelőn még elterjedt, később – a falum legénytársadalmát alaposan megtizedelő első háború után – már ritkábban gyakorolt, de ismert szokás volt a „*leginyavatás*”. A kamasz az idősebb s rendszerint rokon legények közül „*leginykérésztapá*”-t választott magának, pártfogót, aki bevatta a legényélet, a „*jányokho járás*” titkaiba. Az avatás mulatással járt, a kocsmában az „*új leginy*”-nek fizetnie kellett. Igazi legénnyé ütve már este is nyugodtan mehetett az utcára, amely korábban a legények bolondozásainak, csínyjeinek, lányok járásának volt szigorúan kisajátított színhelye. Nem kellett attól tartania, hogy mint gyerekkorában, beparancsolják, megszegyenítik, sőt – isten tudja, milyen logikát követve – megfürdetik. Szabadulván e veszélyektől, az „*új leginy*” beléphetett a kocsmába, járhatott mulatságokba, no és – ami a legfontosabb – a „*jányos házak*”-hoz is. Felkínálkoztak tehát előtte a kapcsolatteremtés, az udvarlás első lehetőségei. A nagy élmény, amely álmodozásokkal, fantáziaképekkel, gátlásokkal, szomorú levertséggel furcsa mód, de teljes egészében tölti ki a kamasz és bakfis érzelmi világát, melankóliára oly hajlamos lelkét:

*Ezt a kislányt nem tudják, hogy mi bántja,
úgy elhervad, mint ősszel az ibolya.
Az ibolya az ősz miatt hervad el,
én meg a bábám miatt hervadok el.*

*Kisangyalom, hány esztendő's lehattél,
mikor velem legelőször beszéltél?
Tizenhárom meg egy negyed meg egy fél.
Akkor babám, tizennégy se lehattél.*

Hol és hogyan tanultak bele a kapcsolatteremtés tudományába a fiatalok, a magukat egymáshoz illőnek-valónak tudók?

Ősszel kukoricafosztáskor jártak össze lányok és legények. Hasznost a kellemessel összekötve bolondoztak, beszélgettek, keresve a szerencsét hozó piros „kukuricacsívet”. A századfordulón az általában novembertől márciusig tartó fonás időszakában jártak a legények, csoportosan, a fonóházakhoz, ahol nagyobb számú lány jött össze. „*Ēmĕntĕünk fonnyi, fontunk* – mesélte magnetofonra 1971-ben egy akkor nyolcvankét éves koronatanú. – *Oszt össze-gyĕttĕünk sokan. Közbe dalótunk, táncótunk, gyĕttek legĕnyĕk is, azok is ott nékiáták viccőnyi vélĕnk, annyira, hogy hát muszáj vót vélĕk mĕnnyi táncőnyi. Táncótunk, abbahagytuk a fonást, osztán mikor má' keves vót valamelyikĕnknek a guzsalyán, aztat lĕvĕttĕk, osztán csinátunk belőle olyan két kis csomót, ĕgyik vót Péterke, a másik Annuska. Osztán lĕtĕttĕk a földre, mĕggyújtottuk, oszt aszontuk, hogy amĕlyik jobban szereti a másikat, a' hajó mĕg.* (Előzőleg a legények és a leányok közül persze kineveztek egy-egy Péterkét és Annuskát – Z. Zs.) *Akkor oszt mikor mĕghajót az ĕgyik, akkor nékiátunk nevetnyi, oszt csúfótuk a többiekĕt.*”

Lány és legény közötti rokonszenv, bontakozó szerelem „leleplezését” szolgálta ez a szokás, amely a korabeli házasságjósító műveletek körét gazdagítja. Akárcsak a sajátos párosító dalok:

*Tej, túró, tejjöl.
Bíró Marcsa, kelj föl.
Itt a Jani, kopogtat,
összevissza csókolgat.*

*

*Egy szem búza, keménymag.
Bíró Marcsa, kié vagy?
Nem vagy te senkié,
csak az Urbán Janié.*

*

*Bíró Marcsa bő szoknyája,
Tiszáról a Dunára, haj,
beakadt a kapufába,
Tiszáról a Dunára, haj.
Nem a kapufa fogta meg,
Urbán Jani markolta meg,
Tiszáról a Dunára, haj.*

Amikor egy-egy legény nem minden célzatosság nélkül kiment, valamelyik lánynak (rendszerint a „szeretőjé”-nek) is friss levegőt szívni támadt kedve. Ha túl sokáig élvezte a hőszerű, csillagoktól ragyogó téli éjszakát, bentről fölhangzott a csúfolódó figyelmeztetés:

*Bíró Marcsa, gyere be,
soká vagy má' odaki!
Akkor akarná fonnyi,
mikor haza kő mennyi,
mikor haza kő mennyi!*

Evvel persze korántsem merült ki a bolondozás, a szórakozás lehetősége. Kicsapott a jókedv az utcára is. „*Mikor unatkoztunk má a fonóba, hát fölötözködtünk Lucának, eméntünk a faluba. Vót embër még asszony is. Osztán kosarat vëttünk a kezünkbe, osztán bëmëntünk a házakho, mondtuk, hogy szerëncsétlenëk vagyunk, messzirő gyüittünk, lëgyenek szívesek valamivë segítënyi. «Hát mit adjunk, mit adjunk, mink is szëginyëk vagyunk!» Hát osztán mondtuk nékik, hogy «ëvësszük mi a zsirozót is! Még ëvësszük még mink a papirospénzt is. Csak lëgyenek szívesek valamivë segítënyi. Mer hát ennek az embërkének köll a trafing is, mindig szíjja! De hát ő nem mér szónyi, csak énnëkëm kő mindenütt beszënyi, hát lëgyenek olyan szívesek, segíjjenek valamivë!» Osztán mikor*

kigyüttiünk attó a háztó, mēgin ēmēntiünk másik házho, de úgy, hogy jányok kísértettek, mer' a férfiak, hogyha gyüttek utánunk, akkor mindig zavartak. Mēntiünk ēgyik házho is, másik házho is, hogy hát csak segijjenek avvā, amivē lehet.”

A mondottakból kitetszik, a fonóházból a legényhad is kivonult a faluba, s végigbolondozta a lányokkal az utcát. Mit kaphattak az alakoskodók? A pontos választ – mint annyi más emléket – a temető sírjai adhatnák csak vissza; de föltételezem, hogy almát, diót, talán kalácsot, amit aztán a fonóban közösen elfogyaszthattak. Arra nézvést viszont, hogy milyen csínyekkel múlatták az időt, magukat s a lányokat a legények, akad történet. Levették az „*úccaj-tókot*” (kiskapukat), és fölrakták a fák tetejébe. Szinte önmagát hívja elő a kép: egy-egy gazda virtusból ellopott lovas szánkóján egymás hegyén-hátán öt-hat legény; társaik trappolva húzzák-tolják őket végig a falun, szájukból a nevetéssel együtt fehéren dől a pára a hideg, hótól-holdfénytől ragyogó éjszakába. S arra is jó volt ez a szán, hogy a falu túlsó felére szállítsák vele a megréfálandó gazdák fölfűrészelt, ölbe rakott fáját. S hogy az öröm (káröröm) teljes legyen, a szánkót – szét –, majd ismét összerakott állapotban – rendszerint valamelyik ház vagy hajlok (pincesorai épület) tetején találta meg másnap a kétségbeesett gazda. Volt hát miről beszélni, mivel dicsekedni a fonóban, miközben szorgalmasan pergett az orsó és a rokka. S ha a hosszas üldögélésbe belefáradtak, frissítésül ott volt a tánc meg a dalolás. Miről másról, mint a szerelemről, annak szabadosságáról:

*Ha kihajtom, ha kihajtom
szilaj ökröm a rétre,
Az harmatot, gyöngyharmatot
mind leveri a földre.*

*Ráncos szárú kis csizmámnak,
hej, csak a sarka harmatos.
Leszek is én, vótam is én
a babámmal szabados.*

A nyári-őszi nagy munkák után az idősebbeknek a pihenést, a fiataloknak a szórakozást jelentette tehát a tél időszaka, benne az összejárás nagy lehetőségével, a fonóval. Heteken, hónapokon át

naponta este tízig-tizenegyig is pergett a rokka, készült a szál – a barátságok, rokonszenvek, szerelmek szála is, hozzákötve minden lányhoz a maga gavallérját, vagy ahogy falumban mondták, minden mai mellézköngétől mentesen, a „szeretőjé”-t.

Kapcsolatteremtő alkalom volt a tánc is, a szigorúan betartott böjti időszak kivételével sűrűn, kéthetenként ismétlődő multság, melyet a falu kocsmájában tartottak. A lányok minden esetben (de gyakran a legények is) anyjuk kíséretében vettek részt a mulatságon. Jó alkalom volt ez az asszony népnek, hogy szemmel tartsa a fiatalokat, másrészt meg hogy maga is nézelődjön, tereferéljen. Boldogult legénykoromból, a hatvanas évek derekáról, amikor pedig, félresöpörve minden hagyományt, már a twist járta, még mindig előjön a kép: fejkendős nénikék ülnek végig az asztalok nélküli széksort, amely körbefutja a művelődési ház vagy a vendéglő nagytermét, s nézik, nézik a tánc forgatagát. Nézték persze – főleg a század első felében – a hírharangok, a fiatalok összeboronálásán ügyködők, a kommandálók, az egymással majdan nászasszonyi kapcsolatba lépők is, gyakran a mulatságon döntve el egy-egy fiatal házasságának alakulását.

Itt, a bálokról szólva említem meg a fiatalok érzelmi színvallásának egy sajátos formáját. A két háború között még divatban volt, hogy a legény a neki tetsző leánynak éjjelizenét adott. Egy-két cigányt vitt magával a lány ablaka alá, s ott (polgári ízlés is keveredik már a parasztkultúrába) rendszerint a „*Jártam ablakid alatt...*” kezdetű divatos slágert húzatta el. A dalra a leány sajátos jelbeszéddel válaszolt: ha sötét maradt az ablak, hidegen hagyta a vallomás; háromszori gyufagyújtás viszont azt jelentette, hogy a remény fényeit villantja föl a legény előtt, szívesen veszi közeledését, elvárja őt a „*jányos napok*”-on.

Mint abban az időben mindent, a lányokhoz járás gyakoriságát és időpontját is a faluközösség íratlan, de szigorúan betartott hagyományrendje határozta meg. Ipolypásztón a kedd, a csütörtök, a szombat és a vasárnap volt elfogadva „jányos nap”-ként. Számuk kevesebb lehetett, ha úgy hozta a dolog – pl. az aratási munka –, több azonban nem, mert az már illetlenségnek számított volna. A lányokhoz járás egyébként nem jelentett föltétlenül komoly házassági szándékot, sok esetben még csak szerelmet sem; a szórakozás, bolondozás lehetőségét kínálta, s a házhoz járó legények sorából csak idővel vált ki az, akire úgy tekintettek, mint

leendő vőre. A legények csoportosan, hárman-négyen társulva jártak lányokhoz. Az illem úgy kívánta, hogy vacsoraidő után menjenek. Ha korábban toppantak be, még mielőtt a háziak az asztalt lerámolták volna, rosszálló-megszégyenítő étellel azt mondták róluk, hogy „*mosogatóvízre gyűttek*”. Az illemhez tartozott az is, hogy a legények nem léptek be a konyhába, kihívták, „*kizörgették a jányt*”. A kizörgetés háromszori folyamatos, dobpergésszerű kopogásból állt. Erre a lány kiment, s a konyhaajtóban (vagy a kiskapuban) beszélgetett a legényekkel (vagy a legénnyel) akár órákon át. Még télen is, meleg „*berinerkendő*”-be bugyolálkozva, bosszúságára az anyjának, aki a konyhában a fáradságtól el-elbóbiskolva „*vigyázta*” a fiatalokat. Akiknek képzeletét a csikorgó fagyban a népdalbeli kép forrósította föl:

*Barna legény az ajtómon kopog be:
Én vagyok itt, barna kislány, eressz be!
Gyere be, gyere be, csalfa babám,
nem haragszik terád az édesanyám.*

*Tedd be, babám, nyoszolyádat a falig,
itt maradok kivilágos virradtig.
Reggelig, Juliskám, sej, reggelig,
míg a te jó édesanyád aluszik.*

Ilyen kalandra a szigorú erkölcsök miatt azonban nemigen kerülhetett sor. A fiatalok többnyire kinn beszélgettek, az utca szeme előtt. Ha valamilyen dolog, például tollfosztás miatt a lány nem tehette meg, hogy kinn ácsorogjon, szülei engedelmével behívhatta a legényt. Ez máskülönbén csak akkor fordult elő, ha a „*gyerékek*” között már „*komolyra fordót a dolog*”.

2. HÁZTŰZNÉZŐ, ELJEGYZÉS, „HÍDOSÁS”

Ha az udvarlásra a szülők áldásukat adták, a fiatalok kapcsolata egy új, magasabb rendű – részint a népi hagyomány, részint az egyházi szokások által irányított – szakaszba lépett. A háztűznéző (a lánynak és szüleinek a vőlegényes háznál a menyasszonykérés előtt tett látogatása) falumban nemigen dívott. Azzal függhet ez

össze, hogy szükség sem igen volt rá: a falumbeliek, mint mondtam, általában egymás közül házasodtak, ismerték egymás vagyoni helyzetét és familiáját. A leánykérés a legény szüleinek feladata volt: a mondandót az apa adta elő. Századunkban már kötetlenül, rögtönözve, a régebbi időkben viszont kötelező formula szerint. Egy vőfélykönyvvé kinevezett, 1893-ból származó iskolai számolókönyv megsárgult lapjai ezt így őrizték meg számunkra:

„Midőn Ábrahám idős vénember volt, kíváná az ő fiát, Izsákot megházasítani. Behivatá az ő idősebbik szolgáját, Elizert, és mondá neki: »Most má' megesketlek téged az égnek Istenére, hogy elmégy és feleséget veszesz az én fiamnak az én rokonaim közül«. Ímé, engemet is elbocsátott N. N., hogy vennék én is az ő fiának feleséget. Íme ezen tisztos háznál felneveltetett leányban nyugodott meg az ő szíve, hogy ő eztet elveszi feleségül, hogyha odaadják kigyelmetek néki, és ha az isteni kegyelem az én utamat is megáldaná és szerencsésé tenné és megsegítené, mint Elizer szolgáét, melyet kívánok és óhajtok, hogy a jó Isten segítjen meg bennünket, azért is mind az atyának, mind az anyának, mind pedig a leánynak akaratokra választ kérek. – E szó mondásom.”

Igenlő válasz esetén megállapodtak az eljegyzés időpontjában. Ez a múltban sokkalta szerényebb esemény volt, mint az egész falut megmozgató nagy népi színjáték, a lagzi. Gyűrűt a húszas évek elején még csak a menyasszony kapott; két gyűrű vásárlása későbbi fejlemény. Ezt korábban a garast fogához verő paraszt fölösleges fényűzésnek, „flancnak” tartotta. Gyakorlati szempontok vezényelték a jegyajándék megvételekor is. A legény kapott egy rend ruhát (amely egyúttal az esküvői ruhája is lett), ingestül, csizmástul; a leánynak ugyancsak ruhával kedveskedtek. Ebben is az ésszerűség volt a mozgató erő. A fehér menyasszonyi ruha ugyanis újabb keletű; korábban nem varrattak külön menyasszonyi ruhát. A leány legszebb, legújabb ruhadarabjaiból állították össze a menyasszonyi viseletet, amely a századfordulón még színes volt, az 1910-es, 1920-as években azonban az ünnepélyesebb fekete szín lett az uralkodó. Egy 1924-es fényképfőlvételen az ipolypásztói menyasszonyt még fekete félszoknyában, sötét kötényben, hímzett blúzban láthatjuk; térdig érő, alsó sarkain hímzéssel ékes, keskeny fehér tüllfátyola emlékeztet csak rajta a mai menyasszonyi ruhák időközben falumban is általánossá lett hősziérére.

Az eljegyzés időtartama nem volt hosszú. A karácsonyi-újévi

eljegyzést a tavaszon már követte a lagzi. Időpontjáról a templomi „kihirdetés” révén értesült a falu lakossága. „Házasulandók hirdettetnek első ízben” – jelentette a lelkész a lagzi előtti harmadik vasárnapon, megnevezve, akik eljegyezték egymást. „Isten áldása legyen a fiatal páron.” A kihirdetést a következő vasárnapokon másod- és harmadízben is megismételte. A falu várákozását – mozgalmas eseménynek, jó látnivalónak, mulatási lehetőségnek számított a lakodalom – fokozta, hogy közvetlenül a lagzi előtti vasárnapon a menyasszony ugyan még „civilben”, de már „koszoróban” ment templomba. Fiatal rokon lányok és legények kísérték végig az utcán, mintegy előlegezve az igazi lagzi képét. Ezt vetítették előre az ekkorra már kinevezett lakodalmi tisztségviselők is. A „koszorósjányok”-nak, a nyoszolyóasszonynak, a násznagyoknak ekkor még nem sok dolguk akadt; de annál több a vőfélyeknek, akiket nálunk „duruzsbák”-nak neveznek. A menyasszony, illetve a vőlegény legközelebbi rokonai közül kerültek ki. Lakodalmi jelvényeikről – kabát hajtókájába tűzött, térden alul érő szalag (a fehér a vőlegény, a rózsaszín a menyasszony duruzsbáját jelképezte), aranyozott rozmaringgal ékesített kalap, felszalagozott nádpálca – bárki fölismerhette őket. A lányos és a vőlegényes házat képviselő két duruzsba gyerekekből verbuvált „kisduruzsbák” kíséretében járta be – a lagzi előtti vasárnapon – a falut, „hídosta” a rokonokat, ismerősöket, szomszédokat. A hidosás – legalábbis a húszas években – mindig reggel történt. A duruzsba „rëggeli beköszöntő”-vel toppant be a házba: „Ha engedett a fölséges Isten a sötét éjszakának mindennemő részében csendes és békességes megnyugovást, fordítsa testiünknek megújulására, a mai napon pedig tartsa és éltesse friss jó egészségbe’ mindnyájokat”. Miután érkezésének megadta módját, előadta jövedele okát; vagy prózában, vagy pedig hidosó versben:

*Kinyílt a kék nefelejcs, bokrétába kötik,
és egy ifjú menyasszonynak szíve fölé tűzik.
Oda tűzi édesanyja, aki felnevelte,
aki úgy gondol rá, mint a kertész a kék nefelejcsre.
Kertet plántál szívébe kedves leányának,
akit szeretettel nevelt menyasszonynak.
N. N. bátyámuram általam tudatja,
hogy kedves leányának esküvője napjára*

*a jövő szerdán keressék fel házát,
ne vessék meg a szíves meghívását.
E szó mondásom.*

Ezek a szövegek már előlegezik azokat a rigmusokat, amelyek – a csak lakodalomkor énekelt dalok, alkalomhoz nem kötött mulatónóták, szerelmi énekek, prózai és verses köszöntők, találós kérdések s a csujjogatók mellett – az ipolypásztói lakodalom költészetének gazdag körébe tartoznak. Már idézett s ezután idézendő szövegeim, úgy látom, félnépi-műköltői eredetűek; egy részük ponyvakiadások formájában terjedt el a nép körében. Meg sem közelítik a népballadák, népdalok csiszoltságát, nyelvi értékét. Rímelésük darabos, ritmusuk döccen. Mivel azonban a lakodalom dramaturgiájában fontos szerepet töltöttek be, s mert becses néprajzi-kultúrtörténeti adalékokat őriztek meg (az ételrigmusok például azt, hogy milyen volt az ünnepi étrend), közlésüket nélkülözhetetlennek tartom.

A vasárnapi hídosás után megkezdődtek az előkészületek a nagy lakodalmi színjáték lebonyolítására. Régente erre mindig szerdán került sor. Mind a „jányos”, mind a „vőleginyés” háznál – mert falumban mindkét helyen lagziztak – folyt a szorgalmas munka. Kirámolták a házból a bútort, helyébe a kocsmából lovas kocsin székeket, padokat, asztalokat vittek. Az „újboros” lagzikat, mivel már hűvös volt, mindig bent, a házban tartották: tavasszal, jobb időben kint az udvaron, ponyvasátor alatt is tanyázhatott a vendégsereg. Külön gondot okozott – hisz kölcsönző nem volt – a számos fazék, „katlan” (üst), tányér, kés, villa, kanál beszerzése a rokonoktól, ismerősöktől. Archaikus hagyományra – gondoskodjék mindenki a maga evőeszközéről! – következtethetünk az alábbi, kisduruzsbák mondta hídosóból:

*Réce, ruca, vadliba,
gyűjjenek a lagziba.
Kést, kanalat hozzanak,
hogy éhen ne maradjanak!*

Berendezték – rendszerint a kiskonyhában (a „ház”-nak nevezett főépülettel párhuzamosan álló nyárikonyhában) – a lakodalmi konyhát. Ha a szükség úgy kívánta, helyet kaphatott az udvarban

is, ponyvateető alatt. A bort, hogy ne kelljen lépcsőket mászni, a pincéből a kamrába helyezték át. A lagzi alatt valamelyik férfi rokon gondoskodott arról, hogy a sűrűn ürülő üvegeket újratöltse. A kamrában kapott helyet a házi főzésű pálinka is, óriási üvegdemizsonban várta, hogy kisebb üvegekbe húzzák le. A rokonok közül kikerült gazdaasszonyok már a lagzi előtti napon sűrögtek-forogtak; sütötték a „*kócsos kalács*”-ot. Kerek formájú, sajátos fonással díszített perecféleség volt. Csemege és egyúttal lagzis jelkép: dízként húzták a borosüveg nyakára, s a lakodalmas menetben így vonultak vele végig a falun. Megkínálták vele a nézdegelőket; sokszor egyszerűen közéjük dobták.

A rokonok a lagzi előtti estén vitték el – már sötétben, hogy senki se lássa – a lakodalmi konyhára szánt tyúkot (újabban tortát, süteményt is). Ez a szokás jócskán nehezíthette a szakácsnők gondját, hiszen a tyúkok megkopasztása, megtisztítása is másnapra maradt. Ezzel egy időben adták át a fiatal párnak szánt – csak újabban divatba jött – ajándékot is. A háziak a vendéget leültették; az idő a gyűlő ajándékok megtekintésével, poharazgatással telt. S a beszéd témája mi más lehetett volna, mint a holnapi nagy nap? Számtalanszor elsóhajtották, hogy csak jó idő legyen, el ne mossa a lagzit az eső. Roppant fontos volt ez, mivelhogy – mint látni fogjuk – a régi lagzi során többször is végig kellett vonulni a községen. Babonás hiedelmekkel igyekeztek hát befolyásolni az időjárást: a menyasszonynak tisztára kellett kaparnia a tányért, a csokoládémázas, töltelkes tálat, hogy másnapra biztosan derült legyen az ég.

3. ESKÜVŐTŐL A MENYASSZONYBÚCSÚZTATÁSIG

Az esküvő napjának reggelén a menyasszony már izgatottan készülődött. Csinosította magát. Megvolt ennek is a titka. Rózsás lavórban kellett mosdania: részint hogy megszépüljön, részint meg hogy asszonyi élete rózsás legyen. A menyasszonyt régebben édesanyja öltöztette; újabban ott forgolódott körötte a varrónője is. Így telt az idő délelőtt tizenegyig. A régi, szerda napi lagzikban általában ekkor kezdődött a szertartás. Előbb a jegyzőnél, mivelhogy a házasságkötés 1894 óta nemcsak az egyház, hanem az állami szervek előtt is kötelező. A „polgári esküvő” előtt a községházánál talál-

kozott a lányos, illetve a vőlegényes házból külön-külön kiinduló két lagzis menet. Akár egy irányból jöttek, akár egyikük az Alvégből, másikuk a Fölvégből, úgy illett, hogy a menyasszony népe érkezzék előbb a községháza elé. Bent aztán a jegyző a násznagy tanúk jelenlétében összeadta az új párt.

Hanem a polgári esketés után még mindig külön-külön vonult a két lagzis sereg a templomba. Elöl a menyasszony a maga násznépével, utána a vőlegény a maga hadával. Mindkettőt cigánybanda kísérte végig a falun. A szokások szerint a „*Ledőlött, ledőlött a szénaboglya teteje*”, a „*Réten, réten, sej, az ipolypászti réten*”, a „*De szeretnék hajnalcsillag lenni*” s az „*Elvágtam az ujjam, jaj, de fáj*” kezdetű dalokat húzta. Meg az alábbi:

*Ez a kislány akkor szép,
mikor koszorú van a fején.
Megy az isten házába,
ráborul az úrasztalára.*

*Imakönyv van a kezébe,
régí szeretője van az eszébe.
Páros csillag az égen,
ragyog a fekete szemében.*

*Már minálunk soroztak,
nemsokára be is rukkolnak.
Kislány mondja az anyjának:
viszik a babám katonának.*

*Kikíséri a vasútra,
ráborul a szeretője vállára.
Isten véled, Juliskám,
tied leszek három év után.*

Muzsikával, énekszóval vonult a menet; ki-kivált belőle valaki, hogy kulcsos kalácsot dobjon a báméskodók közé, jót húzasson cimborájával a magával vitt borosüvegből. S föl-fölszállt a menetből egy-egy jókedvű kurjantás is, megtoldva a végén egy éles asszonyi „*ujujujujú*”-jal:

*Sárgarépa, petrezselyem,
menyasszonyunk földig selyem!*

*

*Aranybárány, aranykos,
esküvőre megyünk most!*

A templomba érve a menyasszony és a vőlegény külön, ki-ki a saját padjába ült; csak akkor kerültek egymás mellé, miután a pap – előbb a menyasszonyt, aztán a vőlegényt – az úrasztalához szólította őket, hogy az egyház előtt is kimondják az igent. Ám polgári házasságkötés ide, templomi esküvő oda, a vőlegény még ezek után sem vihette ám a maga házához a menyasszonyt! Mert a templomból a két sereg – az egyik menyasszonyostul, a másik, vőlegényestül – a saját portájára vonult vissza. A lagzi legrégebb (a harmincas években már nem dívó) szokásai szerint a vőlegénynek el kellett küldenie duruzsbáit a menyasszonyos házhoz, hogy „*kérjék ki a menyasszonyt*”. Föl is kerekedtek, s alakoskodó játékkal köszöntek be oda. „*Még mielőtt helyet foglalnék, egypár szót szólnék, tisztelt násznagy uram*” – mondta a vőlegény küldöttje, s megkapva az engedélyt, versben adta elő jövetele okát:

*Én a sereggel nagy messziről jöttem,
el vagyok fáradva a nagy sietségben.
Amint közeledtünk, én azt észrevettem,
hogy itt e hajlékban mulatoznak többen.
Követeket küldtem ide hevenyében,
hogy tudassák vélem, mi lehet ez itten.
Fel is kértem őket, hogy kérjenek helyet,
hogy sereggel együtt megpihenhessek.
Követeim vissza aztat a hírt hozták,
hogy itt, e hajlékban van csak szép mulatság!
És hogy minket itten szívesen fogadnak,
merthogy most értük el a várva várt házat,
hogy itt megtaláljuk, amiért fáradtunk.
És ha azt megkapjuk, akkor odébbálljunk.*

Az odébbállás azonban nem ment egykönnyen: a menyasszonynak „ára” volt. A násznagy ugyanis találós kérdéseket adott fel a du-

ruzsbáknak. Ilyeneket: „*Hol nyől a csont lyuk nélkül?*” (Megfejtés: A tojásban.) „*Mikor szűnik meg a mannahullás?*” (Ha a kanász földjére érünk.) És: „*Ki volt a legboldogabb ember a világon?*” (Ádám, mert nem volt anyósa.) És: „*Menyasszornak van, vőlegénynek nincs, a majomnak elő'-hátó' van. Mi az?*” (Az *m* betű.) A megfejtéseket persze – hiszen hagyományozódó folklóranyagról van szó – rendszerint mindenki tudta; de hát a „nagy messziről” jött idegeneknek bizonyítaniuk kellett talpraesettségüket. Ha ez sikerült, a menyasszonyos ház násznagya engedélyezte, hogy a vőlegény átvonulhat a menyasszonyért.

A jó hírre fölkerekedett hát a vőlegény háza népe, s vonult, megint csak dal- és muzsikaszóval, vonult a sereg végig az utcán a menyasszony háza felé. Nagy hangon kurjantgatták a nézelődőknek:

*Ez az utca jaj de sáros,
itt lakik a Kovács János!
Ujujujujú!*

*

*Aki miránk báméskodik,
az mihozzánk kíváncsozik!
Ujujujujú!*

Régi, századunkban már nem dívó szokásnak, az utcán való táncolásnak az emlékét őrizheti ez a kurjantás:

*Ez a lábam, ez, ez, ez,
jobban járja, mint emez!
Ujujujujú!*

Vonult, dalolt, kurjongatott a lagzis sereg a menyasszonyos házig. Ott azonban bezárt ajtó s kapu fogadta őket. Csak a találós kérdések próbáját előzőleg már sikerrel kiállt duruzsbák kerülhettek bévülre, hogy – újabb és újabb fejtörőket tegyenek föl nekik. Jó válaszok esetén aztán megnyílt kis- és nagykapu, s bevonulhatott rajta a vőlegényes ház népe. Tisztességgel fogadták, leültették, borral, pálinkával kínálták a vendégeket. S közben kicsit könnyítettek a bugyellárisukon is. A menyasszony „*koszorósjányai*” ugyanis be-

vitték és árulni kezdték a virágot: a menyasszonyt jelképező, rózsaszín krepp-papírból készített „rúzsá”-t s az aranyfüsttel bevont rozmaringszálat.

A virág árusítását verssel vezették be. Egy részlete így szól:

*Kedves násznagy uram, vendégek vezére,
adja hát kalapját, hadd tűzzem melléje.
Odatevésemért nem sokat kívánok:
egy tízest vagy húszast, azzal odébbállok.
Adjanak hát tallért, ha nem tallért, pengőt,
hagy vehessek én is egy szép selyemkendőt.*

A koszorúslánynak adott válasz, híven a rigmuskedveléshez, szintén verses formában szólalt meg:

*Lelkem teremtése, hát én mit mondjak,
ezen szavaidra miként válaszoljak.
Amint értem, itt a fizetést sürgetik,
pedig azt a magyar nemigen szereti.
Inkább köszönt volna hozzánk egy kancsóval,
amely tele volna valami jó borral.
Kedve mindenkinek, úgy hiszem, jobb lenne,
ha abból először egy kicsit bevenne.
Kedves jó angyalom, pedig most a bajon
Nem t'om hogy segíünk, igazán megmondom.
Mink messziről jöttünk, utasok vagyunk,
aprópénzünk nincsen, nagyot nem válthatunk.
No de azért a sok fáradozását
nem lehet elnézni, hanem a jutalmát
megadja mindenki, úgy hiszem, az árát.
Ne sajnálja senki érte koronáját!*

E felszólítás után a koszorúslányok egyike az újonnan jött vendégek hajtókájára, ruhájának elejére tűzte – a már ott levő vőlegényi fehér virág mellé – a menyasszonyt jelképező rózsaszínűt is. Másikuk közben várakozón tartotta a tányért, amelybe aztán hullt a pénz. Ezt követően daloltak, táncoltak egy-két kört, bolondoztak. Főleg a duruzsbák voltak nagy kópék. Igyekeztek meglopni

a menyasszonyos ház gazdasszonyait, hogy elvonulóban aztán majd főnek-fának mutogathassák az utcán, hogy „*ezt főznek, azt főznek, mindent főznek, csak húst nem főznek!*” Ez a játékos évődés, amelynek harag sosem lehetett a vége, hozzátartozott a lakodalmi jókedvhez. Az a szokás is, hogy a menyasszony kikérése előtt megnézték a menyasszony ágyát, s igyekeztek szalmát csempészni a vánkosok közé, hogy aztán megjátszhassák a méltatlankodót: „*Ilyen ágyért nem fizetünk!*” Arra a szokásra, hogy a menyasszony ágyát és hozományosládáját a lagzis menet keretében szállítsák át a vőlegényes házhoz, adatközlőim nem tudtak példát mondani; ez az elem valószínűleg még 1900 előtt kopott ki a lagzi dramaturgiájából. Hogy régebben viszont biztosan megvolt, azt a menyasszonykikérő szöveg utolsó sorai perdöntően igazolják. Hangzott pedig ez a biblikusán szép, a vőlegény násznagya által elmondott szöveg ekképpen:

Megtekinté egykor az Isten mindazt, amit teremtett, mindent jónak látott, de az embernek egyedül való életét nem látta jónak. Így szólt: »Nem jó az embernek egyedül élni«, és mondá: »Szerzek néki segítőtársat, mely mindenkor övele lészen«. Ide céloz az isteni lélektől vezéreltetett Szent Pál is, midőn azt mondja, hogy minden embernek tulajdon felesége és minden asszonynak tulajdon férje legyen. Mert sokkal jobban van kettőnek dolga, mintsem egynek, mert jaj az egyedülvalónak. Ezen atyánkfia is nem kívánt a magános életben élni, hanem Isten törvénye szerint kívánt magának olyan tisztességes személyt, kibe' szíve-lelke megnyugodna, mert azt mondja bölcs Salamon, hogy az okos asszony olyan az ő férjének házában, mint az ezüst fundamentumon álló aranyoszlop. Ilyet instálunk mink kigyelmetektől: ne sajnálják kigyelmetek nekünk általadni a mi menyasszonyunkat ágyával, ládájával és minden hozzá tartozandójával. E szó mondásom.”

A menyasszonykikérőre adott válasz biblikus frazeológiájával szépen tükrözi a parasztkultúra emberi méltóságát:

„Elhallgatom kigyelmednek sok szép beszélgetéseit, amelyekből megértettem kigyelmednek minden kívánságát. Él még az a mindeneket igazgató mennyei felség, ki könnyen megcselekedhette volna, mint az angyalok seregét egy summába előállította, úgy az emberi nemzetet is előállíthatta volna, de mivel az emberi nemzet egy szívből származott, úgy tetszett az a bölcs teremtőnek, adand-

juk hát kigyelmeteknek ezen leányzót ágyával, ládájával és minden hozzá tartozandójával együtt, de nem lábnak, mert nem lábnak teremtetett, sem fejnek, mezt nem főből vétetett, hanem feleségnek vagy feleségítésnek, hogy azt mint tulajdon testét, úgy szeresse, mint tulajdon magát. – E szó mondásom.”

A kiadás után a menyasszony búcsúztatása következett. Duruzsbája – mert ennek feladata volt a búcsúztatás – így kezdte a versét:

*Vajda, hegedűdnek szűnjön meg zöngése,
a cimbalomnak is szűnjön meg pengése.
Mezt búcsúzásomnak most lészen kezdése,
leyenek csendesen, míg lesz végezése.*

„Ezután mindig versbe, rigmusba *ē*búcsóztatta apjátó, anyjátó, testvéreitő, jánybarátaitó” – mondja nagyapám, akinek emlékezetéből (bár az egy terjedelmes vőfélykönyvet őrzött meg) ez a szöveg éppen kiesett. S itt – elnézést kérve szigorú néprajzosoktól a szakmai szentségtörésért –, mivel a menyasszonybúcsúztató a lagzi egyik csúcspontja, hadd ne érjem be a töredékesen fennmaradt helyi és hiteles anyaggal. Hadd idézzek néprajzi kiadványból egy olyan búcsúztatót, amely *ugyanúgy* kezdődik, mint a pásztói töredék, s amely valószínűleg *ugyanúgy* a *Dávidné Sóltáraiban* 1790–91-ben lejegyzett összövegre vezethető vissza, mint a mára homályba veszett ipolypásztói versezet. A közös eredet alapján úgy vélem, az idézendő s az elfeledett ipolypásztói szöveg között lényegi különbség nem lehet. Ezt előrebocsátva, következék most a menyasszonybúcsúztatás rekonstruált képe:

*Zeng a búcsúszavam, s hullanak könnyeim,
most tőletek búcsúzó, kedves jó szüleim.
Felséges úristen, világ teremtője,
tekints te ezen jó, s kedves szülőkre,
harmatként hullasd áldásid fejükre,
kik által engem a világra helyeztél,
mindezekért hálát adok néked,
és áldom örökké szent gondviselésed.
Hozzád fordulok, kedves édesanyám,
ki voltál nékem hű gondozóm és dajkám.*

*Kedves édesanyám, tudom, mint szeretted,
jóra tanítottál, a rossztól féltetted,
és most pedig engem szárnyamra eresztetted.
Azért, jó édesanyám, mielőtt indulok,
könnyező szemekkel kebledre borulok,
bocsánatot kérek, kedves jó szülőanyám,
mert sokat bántottalak az életem folyamán,
kérek az istenre, bocsásd meg ezeket,
hogy el ne veszítsem én szegény lelkemet.*

Édesanyjához megy, és megcsókolja.

*Kedves édesapám, legelső szavamat,
én hozzád intézem búcsúzásomat,
ki engem tápláltál, ruháztál és szeretted,
légy mindezekért áldva az Istennél.
Sok bú nyomta szíved, hogy engem boldoggá tegyél.
Istennek szépen felneveljél
tisztá erkölcsökben, igaz munkásságban.
Bocsáss meg nekem, drága jó apám,
ha megbántottalak életed, folyamán.*

Apjához megy, és megcsókolja.

*Kedves testvéreim, él ne feledjétek,
mily tiszta szívből eddig szerettelek.
Szeressük eztán is egymást, bajban és örömben,
el ne feledjük egymást egy egész életben.
Egybe szeressétek drága jó szülőinket,
helyettem is, kérek, szolgáljátok őket.
Áldjon meg az Isten, a mennyei atya.
hulljon mindnyájatokra az ég harmata.*

Testvéreihez megy, és megcsókolja őket.

*Kedves leánypajtásim, most hozzátok fordulok,
hogyha rátok nézek, szinte felvidulok.
Most már seregtektől más útra indulok,
éppen ezért egy kicsit most búsulok.*

*Nem lesz már több maradásom,
férjem háza felé léssen utazásom,
ahogy férjem akarja, úgy léssen járásom.
Jaj, de hamar elmúlt az én leányságom!
Adjon az Isten nektek is hű párt,
szívből szeretett, szerelmes hites társt,
társaitokkal soha el ne hagyjon,
s egykor országába magába fogadjon.*

Pajtásaihoz megy és megcsókolja őket.

E könnyes, sírással-rívással kísért búcsúztató után a menyasszonyt végre átadták a vőlegénynek, aki indult volna vele hazafelé. Ám csak indult volna, mert a kapuban a menyasszony vendégei állták el útját, sokszor karókkal fölfegyverkezve, s nem hagyták kinyitni a kaput. Mint a lagzinak annyi mozzanata, tréfás szokás volt ez is. Vagy tán azt az ősi hagyományt őrzi, hogy az elvett leányt meg kell *venni*? A legények ugyanis csak bizonyos váltságdíj fejében engedélyezték az elvonulást; a kapott pénzt pedig a lagzi utáni napokban a kocsmában elmulatták.

4. A MENYASSZONY BEFOGADÁSA

A kapu kinyitásával a menyasszonykikérés nagy, érzelmes ceremóniája befejeződött, s megkezdődött a menyasszony átvitele a vőlegényes házhoz. (Itt jegyzem meg, hogy az eddig leírt – az esküvőtől a menyasszony kiadásáig ívelő – jelenetsor az ipolypásztói lagzis hagyományoknak a legrégebbi rétegét képviseli. A harmincas években a lagzis színjáték némileg egyszerűsödött: az esküvőről mindkét násznép a menyasszonyi házhoz ment, s azon nyomban, duruzsbák küldését s egy utcai vonulást megtakarítva kérték ki a menyasszonyt.) Vendégei közül a kiadott menyasszonyt rendszerint csak a koszorúslányok kísérték el a vőlegényes házhoz. Vonult tehát ismét a lagzis menet, végignótázva az utcát. Csak lakodalomkor énekelt, tehát a szó szoros értelmében lagzis nótát adatközlőim csak egyet tudtak említeni (az „Édesanyám, adjon isten jó estét” kezdetűt), azt viszont állítják, hogy menyasszonyátvitelkor az ismert „Káposzta, káposzta, téli, nyári káposzta” kezdetű

dal járta. Eltelve a menyasszony megszerzése által kiváltott büszkeségtől, a menet nem fukarkodott a vidám kurjantgatásokkal. Cél-, táblájuk, legyen szó dicséretéről, pajzánkodásról vagy csúfolódásról, sokszor maga a menyasszony:

*A menyasszony jaj, de szép,
véle hálni szeretnék!*

*

*Esik eső, hull a dara,
fázik a menyasszony fara!*

*

*Hazaériünk nemsokára
apró piros pogácsára!*

A hazaérés azonban nem mindig zajlott bonyodalmaktól mentesen. Egy újabb alakoskodó játék szereplői bukkantak fel: „útonálló” legények, akik kötéllel, lánccal „*ékötötték az utat*”. A továbbhaladásért a vőlegénynek fizetnie kellett; a váltságdíj ez esetben is a kocsmába vándorolt. Túljutva az akadályon, folytatta útját a menyasszonyt kísérő sereg, amely a vőlegényes ház udvarába egy jellegzetes lagzis nótával vonult be:

*Édesanyám, adjon isten jó estét,
meghoztam a kökényszemű menyecskét.
De nem azért hoztam el, hogy szeressem,
édesanyám könnyebbségit kerestem.*

Az udvarba lépve kezdetét vette a lagzi egy újabb szakasza, a menyasszony befogadása. A vőlegény szülei: örömapa és örömanya s rokonai fogadják az új családtagot. Az új házaspárt a duruzsba verssel köszönti (elhangozhatott ez vacsora alatt is):

*Új házasok, a te szívetek egy légyen,
melyre a szeretet rózsaláncot tégyen.
Páros élteteknek óhajtott gyümölcse
kívánságokat mindenkor betöltse.*

*Hogyha pedig néha ködbe borulnék is,
egyik a másiknak legyen védő paizs,
hogy bátran éljete a világ zajában,
soha ne vegyetek részt annak bajában.
Férj, mint bátrabb szívű, légy paizs, védelem,
te pedig, feleség, öröm és szerelem.
Hűséget egymásnak szívből mutassatok,
így léssen az Isten áldása rajtatok.
Férj, feleség, együtt sokáig éljete,
férj, feleség mindig boldogok legyetek.
Boldogok, ó, százszor,
ezeket kívánom
szívemből tinéktek.*

Befogadáskor érdekes műveletekkel igyekeztek befolyásolni a menyasszony sorsának, viselkedésének majdani alakulását. Az örömanya mézzel fogadta: édes élete legyen. Az udvaron föl kellett rúgnia egy vödör vizet. Okát és célját adatközlőim többsége ma már nem tudja; egyikük szerint azért volt erre szükség, hogy a menyasszony majd „könnyen szüljön”. Életadó, ősi elem a víz, a parasztemberek archaikus hiedelmeket őrző tudatában összekapcsolódhatott a magzatvízzel is; föltételezhetően innen a szokás. Mielőtt a menyasszonyt bevezették volna a házba, s küszöbre egy négy-öt éves fiúgyereket fektettek – szívesen vállalkozott a föladatra, mert markát egy-két korona ütötte érte –, akit a menyasszonynak keresztül kellett lépnie. Ezzel azt igyekeztek elősegíteni, hogy a menyasszonynak legyen majd gyereke; mások szerint hogy az elsőszülött fiú legyen. Mivel a régi nagycsaládi szervezetben elsőrendű szempont volt, hogy az új családtag dolgos, házias legyen, a munkához való viszonyának alakításáról sem feledkeztek meg. A lakodalmi konyhára vezették a menyasszonyt: forgassa meg a húst, keverje meg az ételt.

5. VACSORÁTÓL HAJNALIG

Mire a menyasszony átvitelén és befogadásán túlestek, estébe fordult már az idő. Egy-két kör eltáncolása után kezdték hát fölszolgálni a lagzis vacsorát. Az ételek behordása a duruzsbák és a ro-

kon legények feladata volt. Előtte azonban a duruzsba asztalhoz invitálta a vendégsereget:

*Uraim, az asztal meg vagyon terítve,
kés-, tányér-, villával el vagyon készítve.
Jönnék az étkek itt sorjába,
ez a sok vendég nem ül itt hiába.
Vőfények érkeztek híres Perzsiából,
követül küldöttek engem Szittyából,
nehogy az étel az asztalon elhüljön,
felmelegítési dologba kerüljön.
Tessék mindnyájuknak helyre telepedni,
így a muzsikus is meg fog melegedni.
Ami tőlem telik, mindent elkövetek,
jó étvágyat! Egyetek, egyenek kelmetek!*

Miután mindenki a helyére telepedett, újabb rigmus következett. Részint az új párra irányította a figyelmet, részint pedig afféle vacsorakínáló volt:

*Kezdetben teremte Isten mindeneket,
akkor teremtette az emberi nemet.
Az Atyaistennek ő szent áldásából
szerez párt, ki akar, szent akaratjából.
N. N. szerzett magának párt,
mert ő egy jó leányt a szívébe zárt.
Egybe is kötötték előtünk magokat,
kiket mi tisztelünk mint új házásokat.
Hogy ez igaz, annak itt a jele:
a házigazdánknak első tál étele,
melyet szívesen ad, és igen örül,
hogy ily sok szép vendéget lát asztala körül.
Tessék, ebből tehát mindnyájan egyenek,
jó étvágy-, gusztussal, kívánom szívesen.
De mielőtt hozzányúlnánk a kanálhoz,
Istenhez az égbe' ekképp imádkozzunk.*

A fölállva elmondott ima után a násznép végre hozzáláthatott a vacsorához, amely mindig levessel kezdődött. Fölötte a duruzsba ezt a verset mondta:

*Itt van az első tál, jó levest behoztam,
és hogy el ne ejtsem, mindig imádkoztam.
Szakácsnéval jól megfűszerszámoztattam
bors-, gyömbér-, sáfránnyal, még meg is szóztam.
Örülök, ha tálat viszem ki üresen,
így a vendég gyomra nem marad éhesen.
Lássanak hát hozzá, uraim, de frissen,
jó appetitussal, kívánom szívesen.
E szó mondásom.*

A vacsora szertartásához hozzátartozott az a szokás is, hogy menyasszonynak és vőlegénynek – bizonyítva megpecsételt sorsközösségüket – egy tányérből kellett ennie. A levest tyúkhús, kakas követte; természetesen megint tréfás hangú kínálgató vers kíséretében:

*Behoztam a kakast egész tarajával,
jó puhára főzték apró rizskásával.
Nem gondolta volna tegnap szegény,
mikor kukorékolt a szalma tetején.
De én tudtam, fentem fogam rája,
mert sokat beszökött a búzás kamrába.
Meg is hízott biz' ez, bárhogy esett, mindég,
jól is lakhat ebből ez a sok szép vendég.
Kedves násznagy uram, rám is legyen gondja:
nézze, násznagy uram, milyen nagy a combja!*

Disznót a régi lakodalmakban nem vágtak. Helyette marhahúst szolgáltak fel. Fölötte – nagyapám már mondja is – ez a rigmus járta:

*Gyenge borjúcskának hoztam most a húsát,
ki ily korán lelé szomorú halálát.
Alig élhetett még tizennyolc évet,
és íme, ily korán ért már gyászos véget.
Aszongyák, foga se volt még szegénykének,
tíz éve, hogy búcsút mondott fél szemének.
De a másikkal is mindhiába nézett,
hacsak kölcsön nem kért mástól pápaszemet.*

*De már akárhogy volt, mégis íme, végre
került fáradt teste ím, nagy tisztességre.
A maga húsából együk meg a torát,
azután meg ki-ki igya meg a borát.
Te meg, cigány, vedd föl a hegedűd vonóját,
húzd el a kisborjú gyászos indulóját.
E szó mondásom.*

Lévén Ipolypásztó ősi szőlőtermesztő község, régi boros falu, a vacsoraasztalra bőségesen került itóka. Minél többet hajtottak föl belőle, annál meggyőzőbben bizonygathatták, hogy:

*Bort iszik a magyar, nem pediglen vizet,
kocsmába a sörért csak a német fizet.
Bor az igazi nedv, abba van a virtus,
más minden rossz lőrét verjen meg a Krisztus!*

Ismerték az „Isten mondja, Noé fiam, Noé, kóstoljuk meg, hogy a bogyó jó-é?” kezdetű bordalt is. Meg az alábbi, tréfás hangulatba hajló rigmust:

*Szívvidámításul Isten a bort adta,
amint ezt Szent Dávid zsoldárban megírta.
Azért jó gazdánk is hordóját kiszívta,
tele kancsó borát ide fölhozatta.
E borból, uraim, mindnyájan igyanak,
a lakodalomban vígan mulassanak.
Írítsék a kancsót, el ne aludjanak.
hanem a vőfélynek egy kis borocskát adjanak.*

Erre megkínálják a vőfélyt is. Poharát ürítve egy pityókás jelene-
tet játszik el:

*Te bor, hol vetted ezt az erőt,
mikor az én szám ilyen vakmerő?
A minap is velem mit nem cselekedtél,
a kocsmá előtt az úton keresztbe fektettél.
Katonásan tartottam én az én derekamat,
mégis szertehánytad görbe lábaimat.*

*De most tudd meg, mi az katonarégula,
mars be az örökös áristomba!*

Ezzel a duruzsba fölhörpinti borát.

A vacsora, mondja nagyapám, „*bösígés vót, ha nem is olyan parédés, mint máma*”. Sütemény, torta helyett a század első harmadában még kását szolgáltak föl. A fölötte mondott rigmusnak már csak a végét őrizte meg az emlékezet:

*Ne hagyjuk el mink se apáink szokását,
A vacsora végén együnk egy kis kását!*

A fahéjjal, mazsolával, cukorral megszórt csemegének főleg a gyerekek örültek. Mivel a kása a vacsora végét jelezte, úgy illett, hogy a násznép tagjai kisebb pénzüsszeggel jutalmazták a szakácsnők fáradozását is. Erre a „*kásapíz*” szedése nyújtott alkalmat. A kása föltálalásakor a gazdasszony vagy a „*futkosó*” (vízhordó) bepólyálta a kezét, mintha azt megégette volna, s jajveszékelve panaszkolta – vagy helyette versben a vőfély mondta el –, hogy orvoshoz kell mennie, „*pízre van szüksége, hát csak adakozzanak neki*”. A gazdasszonyok fáradozását azzal is jutalmazták, hogy vacsora befejeztével táncba invitálták őket. A „*gazdasszonyok táncá*”-t régen többek között az alábbi dudánóta dallamára járták:

*Nincsen nékem feleségem,
de minek is volna nékem?
Nem tudnám gondját viselni,
csak a lányokat szeretni.*

Vacsora után aztán folyt a tánc. Már a század elején is a közismert csárdást rophatták; régibb, igazán népi táncagyomány nyomait ma már nem fedeztem föl. Hont vármegye monográfiájából azonban tudjuk, hogy a XIX. században az Ipoly menti magyarok tánca még a közkedvelt „*hontyi kopogós*” volt. Lassú ütemű, kurucos zenére járták, hol összeölelkezve, hol meg külön-külön a párok, hangos és pajzánkodó kiszólásokkal:

*Ipolytól a Garamig,
szorídd lábam hajnalig!*

Ez a hagyomány századunk első harmadára elhalványult. Az ének-lés szokása szerencsére szívósabbnak bizonyult. Ahogy emelkedett a hangulat, úgy lett egyre hangosabb a nótaszó is. Mit énekel-hettek? A kimondottan lakodalmi dalok mellett sok-sok alkalom-hoz nem kötött mulatónótát. A férfiak legszívesebben a katonaelet-ről. A rukkolás nemcsak az otthontól való elszakadást hozta magá-val, hanem a kényszerű búcsúzást is a szekfű-szép leányoktól, első szeretőtől, kedvestől, akinek emlékét a messzi távolban melengetni, őrizgetni kell nagy-nagy hűséggel, igaz, hív szerelemmel. Ezt az élménykört így hagyták reánk a dalok:

*A zselizi sorozóra süt a nap,
megjöttek a vizitáló tiszt urak.
Vizitáló főorvos úr szavára
léptem be a vizitáló szobába.*

*Mikor engem kilenc orvos vizitált,
egyik elment, a másik élémbe állt.
Egyik nézi gyöngye testem állását,
másik írja babám szomorúságát.*

*Ha én egyszer tüzes mennykő lehetnék,
a zselizi sorozóba beütnék.
Agyonvágna az a betyár főorvost,
aki engem katonának sorozott.*

*

*Sej-haj, egy asszonynak két eladó lánya,
egyik szekfű, másik majoránna.
Én a szekfűt választom magamnak,
sej-haj, ha meghalok, a síromra jó lesz koszorúnak.*

*Sej-haj, katona sem lettem volna soha,
ha a bíró huncut ne lett volna.
Megállj, bíró, kerülj a kezembe,
sej-haj, felakasztlak az akácfa lombos tetejére!*

*

*Nincs édesebb, nincs édesebb a fekete szőlőnél,
nincs kedvesebb, nincs kedvesebb az első szeretőnél.
Mert az elsőt felejteni nem lehet,
míg engemet a fekete föld alá nem temetnek.*

*Ha elindult, ha elindult ez a gőzös, hadd menjen,
énutánam, énutánam senki ne keseregjen.
Aki pedig énutánam kesereg,
azt a kislányt, azt a kislányt a jó Isten áldja meg.*

*

*Az én csárdás kis kalapom felakasztom a szögre,
három álló esztendeig nem teszem a fejembe.
Majd fölteszem október hó elején,
szabadságos kék nefelejcs lesz a tetején.*

*Tiszán innen, Dunán túlon van egy karó leverve,
ahhoz van a kis pej lovam kötőféke megkötve.
Kantárszára hosszúúra van eresztve,
ne sírj, kedves kisangyalom, nem lesz elfelejtve.*

*

*Százados úr azt mondja a bakának,
ne menj haza, maradjál itt zupásnak.
Három aranycsillagot fogsz kapni a gallérodra,
egész század hallgat a komandódra.*

*Százados úr, köszönöm a jóságát,
adja másnak azt a három csillagját!
Van énnekem odahaza kökényszemű galambom,
annak a két szeme az én csillagom!*

A fenének aranycsillag, ugye, koma, ugye, sógor? Haza, haza a babánkhöz! Leányok közt a legszebbik, leányok közt a legjobb ki más, mint a galambom?

*Kis pej lovam. Ráró,
leesett a patkó a lábáró',
barna kislány maj' megvasaltatja,
hej, mer hozzá járogatok rajta.*

*Kis pej lovam. Ráró,
igyál, itt a vályó,
barna kislány hozott bele vizet
a szőke Tiszáról.*

Hej, barna kislány, barna kislány! Leányok közt csoda ő, ékes-
fényes drágakő! Mályvám, violám, szekfűm, ibolyám! Sej, a rózsám,
az én rózsám...

*...Az én rózsám tejbe mosdik, nem vízbe,
törülközik rezgőnyárfa levélbe.
Mert a rezgőnyárfa, csipkés annak a levele,
babám karján elaludtam az este.*

*Három éjjel nem aludtam egy órát,
mindig öleltem a babám derekát.
Éjfél után reggel zsibbadt el a jobb karom,
a bal karommal ölelem a bábámat.*

Így süllyedt-emelkedett, a kedélyállapot változásait követve, a dal;
szólt halkan-búsan vagy éppen dacos kivagyisággal, csizmadobogás
és asztalverések közepette. Ha belefáradtak, játékokkal, alakosko-
dással, újabb rigmusokkal múltatták az időt. A „fordójj, bóhá”-t
a fiatalabbak játszották. Egy legény beleült egy karszékbe, s hátul-
ról valaki zsebkendővel meglegyintette: „Fordójj, bóha!” Mire az:
„Addig nem fordolok, míg N. N. még nem csókol!” A megnevezett
leány, pironkodva bár, de megtette. Fölszabadította a játék a lefoj-
tott – s a fogyasztott bor arányával egyenes arányban növekvő –
érzékiséget, melynek a lagzi által megengedett csókos megnyil-
vánulásait nagy nevetés, jókedvű visongás kísérte.

Nem maradhattak ki a sorból a hangulat emelkedtével azok
a dalok sem, melyekkel a férfiember a csapodár, a „rossz”
lányokat vették nyelvükre:

*Állj meg, kislány, barna kislány,
hadd beszéljek tevéled.
Azt akarom megkérdezni,
szeretsz-e még engemet.
Emlékszel-e szavaidra, mit mondtál,
mikor nékem páros csókot osztottál?*

*Ez a kislány, barna kislány
hova megy? A templomba.
Fehér szoknya, vasalt szoknya
vágódik ki alóla.
Az asszonyok azt beszélik felőle,
huszonhatos baka a szeretője.*

*Ez a kislány, barna kislány
kifeküdt az udvarra.
Ellopták a, ellopták a
fehér vánkust alóla.
Ez a kislány nem vesztette nagy kárát,
nagy a fara, kikeresi az árát.*

Szokás volt, hogy a menyasszonynak, miután új otthonába vezették, söprűt nyomtak a kezébe, tegyen vele egy-két háziasszonyi mozdulatot. A szüntelen tevés-vevésre alapozott paraszti társadalomban ez az új asszony munkaerőcsét volt hivatva erősíteni. Jaj volt annak a lánynak, aki hajlott a hanyagságra! Az ilyentől inkább meneküljön az ember:

*Addig járok, míg a szememre látok,
míg egy sűrű erdőre nem találok.
Sűrű erdő, ihaja, közepébe kaszárnya,
abba leszek három évre bezárva.*

*Elvennem én a kend lányát, a Marcsát,
ha ki tudná söpörni a szobáját.
A kend lánya, a Marcsa, bukkelszoknyás kisasszony,
nékem pedig dologra kell az asszony.*

Hanem a leányok sem maradtak ám némák! Fenn hordja az orrát a férfi népség?! Hát tudják csak meg:

*Nem mind legény, aki magát annak tartja,
csak a priccses nadrág mutat rajta.
Nem tudja a szénát rendre vágni,
mégis a taknyos a lányhoz akar járni.*

Lehet ezt a nótás vitát válasz nélkül hagyni? Vissza kell vágni, a nemjóját ennek a világnak! S már harsant is a felelet:

*Nem mind leány, aki magát annak tartja,
csak a slinges szoknya mutat rajta.
Nem tudja a rántást megkeverni,
mégis a taknyos férjhez akar menni.*

Van persze ezek között az évődő dalok között olyan is, amely egyaránt csúfolja a legényt, aki szerelem helyett ügyefogyottan aluszik, s a leányt, mert az kicsike, törekeny, férfiember erejére szoruló teremtménye e földnek. Egymás hibáinak kölcsönös beismerése véget is vet a dalos civódásnak:

*Zöld erdőbe jártam, cédrusfának a tövébe,
jártam a rózsámhoz, álmodtam is az ölébe.
Mikor fölébredtem, akkor jött a szerelem eszembe,
jártam a rózsámhoz, álmodtam is az ölébe.*

*Még azt mondják, sej-haj, icike-picike a bábám,
ha táncolok véle, nem is illik az énhozzám.
Sebaj, kisangyalom, akármilyen icipici vagy,
szabad a szerelem, így is, úgy is az enyém vagy!*

Ősi eleme a magyar népi színjátszásnak a szarvashoz, gólyához, lóhoz fűződő állatalakoskodás. A lóalakoskodás – bár középkori egyházi rendelkezések tiltották – Ipolypásztón is fennmaradt, s szerves része volt a régi lagzi nóta- és táncközi szüneteinek. A lagzis háznál báméskodó, „ablak alá járó” legények „lovat csináltak”. Öten-hatan ponyva alatt egymás derekába kapaszkodva, meghajolva alkották a ló testét; az előttük álló legény pedig zsák-ból, tarisznyából formált lófejet viselt. A lovat egy „maskarás” (maszkos) legény vezette be a lagziba, s vásári jelenetet játszva árulni kezdte az állatot. Az alkudozás vége mi más lehetett volna, mint áldomás? A ponyva alatt a legények kezében kézzől kézre járt a borosüveg. Távozáskor útravalót is kaptak: ételt, italt.

A színjátékot tetszés szerint követhette újra az ének, újra a tánc. Szüneteiben a duruzsba igyekezett szórakoztatni a násznépet, többnyire megverselt ótestamentumi történetekkel. Közülük egyet – valószínűleg csattanós vége nélkül – nagyapám emlékezete így őrzött meg:

*Ótestámentomból van bizonyítványom,
hogy legvénebb ember vagyok a világon.
Tudom, nem hiszik el a tisztelt vendégek,
ösmertem Ádámot fiatal legénynek.
Mikor Ádám apánk nőül vette Évát,
én voltam a vőfély, kaptam szép bokrétát.
Mert megcsókoltam a menyasszonyt a lábán,
ezért rám sokáig haragudott Ádám.
Mikor Ádám fia, Káin vándorló lett,
senkitől se kapott se szállást, se helyet.
Nincs bizonyítványa – ez volt a felelet,
én írtam szegénynek egy jó útlevelet.
Az özönvíz alatt úgy maradt meg éltem,
hogy Noé komámmal én összebeszéltem.
Segítettem neki a bárkát csinálni,
hogyha ez nem igaz, lehetek akármi.
Az Ararát hegyén, ha fagyott a hólé,
sokszor szánkóztam ott én, s az öreg Noé.
Sokszor földöntöttem Szemet és Jáfetet,
ilyenkor az Öreg jóízűt nevetett.
Pincéjébe sokszor elhitt Noé koma,
kivált ha jó bőven termett a páskoma.*

Ha a násznép kifújta magát, a cigányok újra rázendítettek a talpalávalóra, vagy az asztaloknál húzták a lagzis had fülébe a nóták sorát. Mert hát: szerelem, szerelem, átkozott gyötrem! Mert hát: csapodár a jány! Mert hát: meg kell a szívnek hasadni! Mert hát: hiába – százszor is! ezerszer is! –, hiába hogy:

*Nyílnak már az orgonavirágok,
sej, tavasz akar lenni.
Azt hallottam, kedves kis angyalom,
hogy nem akarsz szeretni.*

*Szeress, kis angyalom,
hogy ne legyek árva,
hogy ne mondják rólam a faluba,
mért van a szívem gyászba.*

*

*Vártalak az este, babám, sokáig,
nyolc órától egész kilenc óráig.
Nem győztelek várni, babám, ne is gyere már,
más ül az ölembe, ha te megcsaltál.*

*De szeretnék szert tenni egy csikóra,
de még jobban egy piros-barna kislányra.
Kék a szeme, két orcája piros lánggal ég,
fáj a szeretőmnek a szíve, ha rá néz.*

*

*Édesanyám, de víg voltam azelőtt,
míg eljárt a szeretőm a ház előtt.
De mióta nem jár erre a régi babám,
édesanyám, még a nap sem úgy süt rám.*

*Megy a kocsi, porzik az út utána,
három kislány ül a kocsi farába.
Harmadiknak nincsen apja, sem édesanyja,
egész héten rajtam ragyog a csókja.*

*

*Nincsen csillag, mind lehullott a földre,
nincs szeretőm, mert elhagyott örökre.
Sűrű eső, záporosó hull a magos egekből,
boldogtalan csak én vagyok egyedül.*

*Búra, búra, búbánatra születtem,
nem igazi anya nevelt tel engem.
Mostoha volt, mostoha volt, mostoha a világ is,
száraz ágon elhervad a virág is.*

Ugyanígy folyt a lakodalom a menyasszonyos háznál, azzal a különbséggel persze, hogy ott nem volt jelen se a menyasszony, se a vőlegény. Éppen ezért hajnal felé a lányos szülők násznépükkel együtt fölkerekedtek, „kánlátóba” mentek a vőlegényes házhoz. A szó helyes formája egyébként ez: „kárlátó”. Arra utal, hogy

korábbi századokban a lányos ház násznépe az egykor kötelező menyasszonyfektetés (első együtt hálás) után kereste föl a vőlegényes házat, megnézni, milyen kár esett a menyasszony lányságán. Mindezt könyvekből tudom; a menyasszonyfektetés mozzanata adatközlőim szerint már a századelőn sem volt része a tulajdonképpeni lagzinak. A látogatás célja mindenesetre az maradt, hogy láthassák a szülői háztól kiadott menyasszonyt. Tudta ezt a vőlegény násznépe is, éppen ezért tréfás alakoskodással igyekezett félrevezetni a látogatókat. Az igazi helyett álmenyasszony jelent meg: fiatalember rossz asszonygúnyában, bekormozott arccal. Nevetést, szörnyülködést kiváltva, félreérthető mozdulatoktól sem tartózkodva illegette-billegette magát a kárlátóba érkezettek előtt, akik aztán nyelheték a megjegyzéseket: *„Ilyen mēnyecske lett a menyasszonyotokból, vigyíték vissza, nekünk nem köll!”*

Hanem aztán csak megkerült a valódi menyasszony. Apja, anyja nevében megkönnyebbülten üdvözölték a *Menyasszonylátó* című rigmussal:

*Te vagy az a galamb, ki szárnyadra keltél,
atyádtól, anyádtól messzire keltél.
De a jó anya, jó anya nem rest,
tegnap óta téged mindig keres.*

*Éppen most talált meg szíve nyugalma,
mert pároddal együtt épségben láta.
Ezután is kívánok friss, jó egészséget,
egymáshoz tinéktek engedelmességet.
Én azt kívánom, szeressétek egymást,
így száll tireátok Istentől az áldás.*

Ezután együtt mulatott, táncolt, énekelt mindkét lagzis sereg. A lakodalom e szakaszának is volt régen egy szertartásszerű része. A népi emlékezet már nem tud róla. Hont vármegye monográfiája szerint azonban a múlt század végén Ipolypásztón sajátos szokás volt a „menyasszonymáj-sütés” vagy más néven „hajnalűz”. A násznép az utcán vagy a lagzis ház udvarán szalmatüzet táncolt körül, s azt a menyasszonynak át kellett ugrálnia. Manga János néprajzkutató szerint a szertartás azt célozta, hogy minden olyan kötelék, amely az ifjú asszonyt korábban máshoz fűzte, egyszer

s mindenkorra elégjen. Valószínűleg a táncot követően érkezett el a nagy pillanat: bekötötték a menyasszony fejét. A jelképeitől való megválást, az asszonyi főköthöz jutást jókívánságokkal megtűzdelt vers kísérte:

*Látom, hogy a fejed koszorút szalajtott,
mint lilium, aki levelet hullajtott.
De más fejkötőt kell viselned néked már,
hogy mondhasson rátok a nyelvem szép áldást.
Szerencse mint fő kincs köztetek lakozzék,
és balra tőletek sohasem távozzék.
Terjedjen éltetek sok jó esztendőkre,
az a nap és óra haladjon későre,
melyen majd eljuttok a végső lépcsőre,
a mennyei Úrtól rendelt határkőre.
Akkor nyitva legyen a szép égnek határa,
hogy fölmehessetek Sion szent halmára.
E szó mondásom.*

A menyasszonykontyolásra régen a lagzi másnapján, hajnaltájt kerülhetett sor. Ezt abból a belső rímekkel ékesített prózai köszöntőből tudjuk, amellyel a „kánlátók” duruzsbája üdvözölte az új asszonyt: „Jó reggelt, kedves húgom, igen örülök, hogy friss jó egészségben találtunk. Ezen tisztos koronát, melyet az Úrnak rendeléséből a fejedre tűztek, viseld egészséggel, hű férjeddal pedig éljetek boldogul. Szívetek terhelve ne legyen bánattal, távozzék tőletek minden ízetlenség, ne érje éltetek soha keserűség. Minden lépésteget áldja meg a jó ég. Szívemből kívánom. E szó mondásom.”

Ezután a vőlegény duruzsbája hangos szóval adta hírül, hogy kezdődik a menyecske-tánc:

*Ím, itt áll előttünk az ifjú menyasszony,
hogy menyecskefővel először mulasson,
minden vendégének egy nótát juttasson,
aztán az árából új cipőt varrasson.
Táncoljon hát vele mindenki egy kurtát,
de le ne tapossák a cipője sarkát.
Gondoljanak arra, hogy drágáért varrták,
így hát kenjék meg jó bankóval a markát.*

*Az asztal közepén van egy üres tányér,
én kezdem a táncot, a többi még ráér.
Addig menjenek el sok nehéz bankóért,
húzd rá, cigány, húzd rá az új házaspárért!*

Ezzel kézről kézre jár az asszonnyá lett menyasszony, mindenki fordul vele, gyors csárdás hangjai mellett néhányat. Föl-fölhangzik a hangos biztatás. „*Eladó a menyasszony!*”, hull a tányérba a pénz, az első útravaló az új házaspárnak közös életük kezdetéhez. A táncot a vőlegényből lett „*új ember*” zárja, aki a legnagyobb összeget teszi a tányérba, mintegy megvásárolva az új asszonyt, akit kiragad a táncolók köréből, s a házba fut vele.

A menyecsketánccal befejeződik a lagzi szertartásszerű része. A kötetlen mulatozás azonban nem; az jó ideig virtuskodva folyik még tovább:

*Jancsi vasárnap este,
Jancsi vasárnap este
későn ért a csapszékbe,
későn ért a csapszékbe.*

*Édesanyja utána,
édesanyja utána:
Jancsi fiam, jöjj haza,
Jancsi fiam, jöjj haza!*

*Édesanyám, nem megyek,
édesanyám, nem megyek,
én verekedést teszek,
én verekedést teszek!*

*Édesanyám, édesem,
édesanyám, édesem,
van-e ingem szennyesen,
van-e ingem szennyesen?*

*Ha nincs ingem szennyesen,
ha nincs ingem szennyesen,
viszek egy párt véresen,
viszek egy párt véresen!*

Verekedésekről e kivagyí dal ellenére sem tud a népi emlékezet. Tréfás erőszakoskodásokról azonban igen. „*Hajnalban osztán, mikor má vót, aki megúnta a mulatságot, vagy megéligelte*”, megszökött ugyan, „*de akik ott maradtak, és észrevéttik, azok osztán vasvillává még botokvá főfegyverkezve eméntek a házáho, sokszor az ágybó hurcóták ki, és szalmakötélvē megkötözték, és ugy kísértik vissza, mint valami csendörök, a lagzis házho.*” Az ismert lakodalmas dal jut az eszembe: „*Nem, nem, nem, nem, nem, nem, nem megyünk mi innen el*”; meg az, hogy századunk első felében a parasztembernek, főleg ha a nagy őszi munkák végeztével került sor a lakodalmakra, volt bőven ideje, hogy – tán védekezésül is a hétköznapiok érdekesebb gondolatai ellen – amúgy istenigazából kimulassa, teljesen fölszabadítsa magát.

„*Hát nagyjábó így folyt lē a lakodalom valamikor, 1900–910-es évek táján még így vót*” – mondja nagyapám, akinek a pásztói lagzi megörökítéséért, lévén emlékezte messzire visszanyúló és sok adatot, rigmust megőrző, a leginkább hálás lehetek. Ez a hagyományréteg határozta meg az ipolypásztói lakodalom szertartásrendjét lényegében a második világháborúig. (Igaz, a szertartásrend a század elejéhez viszonyítva egyszerűsödött: néhány rigmus és formula – pl. az esküvő utáni menyasszonykikérés meg -kiadás szövege – kikopott belőle; feledték a menyasszonymáj-sütést; a valaha hajnalban járt menyasszonytáncot, mivel a lakodalom „forgatókönyve” egyszerűsödött, éjfél körülre hozták előbb. Mindazonáltal az itt leírt szokások nagy része megérte még a negyvenes éveket.) Azóta? „*Sok mindén kimént azötte a divatbó, népszokásokbó is, a kócsos kalácsot is főváltották a tortasüteményék, de azé még sok szokás máma is él. Például az, hogy nálunk még most is legtöbbször két helyen tartják a lakodalmat, külön a menyasszonyos házná és külön a vőlegényes házná; és a menyecsketánc, az is még máma is él.*”

Ez a „*máma*” még gyermekkoromra: az ötvenes és részben a hatvanas évekre vonatkozik. Mint más vidékeken, Ipolypásztón is ez idő tájt kezdett a lagzik színhelye áttevődni a „*kultúrházba*”, felszámolva a két háznál folyó lakodalmat. Forgatagát, két násznapéneket színes vonulásait e szokás kezdte ki, no meg, párhuzamosan az egyházi esküvő fokozatos feladásával, a templomba menetel elmaradása. Történt még más is: „*Má most emaradt a verselés vocsoráná, a duruzsbákot is főváltotta a nyomdai mēghívó, és az*

*egész lakodalom má bizony nem úgy folyik lē, mint amit én itt
ēmondtam. Hanem egész másképp. De visszagondolunk rá” –
réved a múltba nagyapám.*

S annyit tesz még hozzá szavaihoz: „*És azt mondjuk, hogy szép
vót.*”